

Αρχική Σελίδα > Πρόσβαση στη δικαιοσύνη που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΕΠΕ, της ΟΠΕΡ / της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές, πρόσβαση σε πληροφορίες και οδηγία για την περ

Πρόσβαση στη δικαιοσύνη που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΕΠΕ, της ΟΠΕΡ / της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές, πρόσβαση σε πληροφορίες και οδηγία για την περ

1.1. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με ειδικές δραστηριότητες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ αλλά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) και της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές[1]

1) Ποιοι είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν α) να ζητήσουν διοικητικό έλεγχο και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη και το περιεχόμενό τους (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που να εφαρμόζονται στην τομεακή νομοθεσία ή στις διαδικασίες για οποιονδήποτε φορέα (άτομο και ΜΚΟ). Το άρθρο 24 του Συντάγματος (μετά την αναθεώρηση του 2001) υπογραμμίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα όλων». Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων έχει το δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον των διοικητικών αρχών και των δικαστηρίων προκειμένου να προστατεύσει το περιβάλλον, εφόσον έχει έννομο συμφέρον σχετικά με την υπόθεσή του.

Κάθε άτομο σε περίπτωση διαφωνίας με τις διοικητικές αποφάσεις μπορεί να ασκήσει προσφυγή στην αρμόδια αρχή και να υποβάλει αίτηση θεραπείας ή ειδική διοικητική προσφυγή. Οι ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των διοικητικών αρχών.

Όσον αφορά στις ΜΚΟ, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ελληνικά δικαστήρια έκριναν ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει γενικά να περιγράφεται στο καταστατικό σκοπό των νομικών οντοτήτων χωρίς να είναι ο μόνος ή κυρίαρχος.

Στην Ελλάδα, το δικαστικό σύστημα ανταποκρίνεται επαρκώς στις αρχές της Σύμβασης του Άαρχους, καθώς εξασφαλίζει δικαστική προστασία για περιβαλλοντικές υποθέσεις, ανεξάρτητα εάν η διαφορά αφορά πράξη ή παράλειψη που αμφισβητείται από άτομα ή ΜΚΟ και ανεξάρτητα εάν αφορά στην αποτροπή περιβαλλοντικής ζημίας ή την αποκατάσταση ζημιών ή αξίωση αποζημίωσης.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Όσον αφορά στη διοικητική επανεξέταση, η ενδικοφανής προσφυγή - που παρέχεται από ειδική νομική διάταξη - δεν εξετάζει μόνο τη νομιμότητα, αλλά και την ουσία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη διαδικαστική και ουσιαστική νομιμότητα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις. Τα δικαστήρια δεν ελέγχουν πέρα από τις διοικητικές αποφάσεις. Υλικά ή τεχνικά ευρήματα, υπολογισμοί και τεχνικές αξιολογήσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Δεν υπάρχει τέτοια προϋπόθεση, εκτός εάν προβλέπεται ενδικοφανής προσφυγή. Σε αυτήν την περίπτωση, η προσφυγή διοικητικής επανεξέτασης πρέπει να υποβληθεί πριν από την κατάθεση δικαστικής προσφυγής.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας - να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Δεν είναι απαραίτητο να συμμετέχει κανείς στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης, να κάνει σχόλια, να συμμετέχει σε ακρόαση κ.λπ. προκειμένου να έχει την ικανότητα διαδίκου ενώπιον των δικαστηρίων. Οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το συνταγματικό τους δικαίωμα στο περιβάλλον απευθείας στις δικαστικές διαδικασίες ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη δημόσια διαβούλευση κ.λπ.

5) Υπάρχουν ορισμένοι λόγοι/επιχειρήματα που αποκλείονται κατά τη φάση του δικαστικού ελέγχου;

Δεν υπάρχουν λόγοι αποκλεισμού.

6) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας - πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική δικαιοδοσία;

Το άρθρο 4 παράγραφος 1 του Ελληνικού Συντάγματος υπογραμμίζει ότι οι Έλληνες πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, θεσπίζοντας την αρχή της ισότητας των όπλων μεταξύ των μερών. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο επικυρώθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 53/1974, το οποίο ενισχύθηκε από το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 14 παράγραφος 1 του Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που κυρώθηκε με το Ν. 2467/1997, αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα που έχει ενσωματωθεί στον ελληνικό νόμο, σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 1 του Συντάγματος.

7) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Οι κυρώσεις κατά διοικητικών οργάνων για μη έγκαιρη απάντηση εφαρμόζονται σύμφωνα με τον Κώδικα Δημόσιων Υπαλλήλων (Νόμος 3528/2007). Όσον αφορά στις δικαστικές διαδικασίες για περιβαλλοντικές υποθέσεις, δεν προβλέπονται προθεσμίες από το νόμο τόσο για το δικαστήριο όσο και για τους διαδίκους.

8) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Κατά τη διάρκεια της ειδικής διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, το δικαστήριο σε επείγουσες υποθέσεις ή προκειμένου να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος, μπορεί να διατάξει προσωρινά μέτρα για τη διασφάλιση ή διατήρηση ενός δικαιώματος ή τη ρύθμιση μιας κατάστασης και τη μεταβολή ή άρση αυτής. Το δικαίωμα μπορεί να υπόκειται σε όρο ή προθεσμία (π.χ. έκδοση τελικής απόφασης, συμβιβασμό στην κύρια υπόθεση ή προθεσμία 30 ημερών μετά το τέλος της δίκης ή τη λήξη της δίκης με άλλο τρόπο). Η διαταγή μπορεί επίσης να διαταχθεί κατά τη διάρκεια της δίκης σχετικά με την κύρια υπόθεση.

Εάν τα προσωρινά μέτρα έχουν διαταχθεί πριν από την υποβολή της αξίωσης για την κύρια υπόθεση, ο αιτών, εντός τριάντα ημερών από την απόφαση που διέταξε το προσωρινό μέτρο, μπορεί να προσφύγει για την κύρια υπόθεση, εκτός εάν το δικαστήριο όρισε κατά την κρίση του μεγαλύτερη περίοδο για κατάθεση της κύριας προσφυγής. Σε περίπτωση λήξης της προθεσμίας, το προσωρινό μέτρο αίρεται αυτόματα, εκτός εάν ο αιτών πέτυχε τη συνοπτική απόφαση.

Η εκτέλεση διοικητικής πράξης έως ότου δημοσιευθεί η δικαστική απόφαση στον προσφεύγοντα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και συχνά ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προσωρινά μέτρα παρέχονται από τον διοικητικό δικαστή είτε με τη μορφή αναστολής εκτέλεσης της διοικητικής πράξης είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που ο δικαστής κρίνει κατάλληλο στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 52 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 σχετικά με περιβαλλοντικές διαφορές, οι οποίες κατεχοχόν ακυρώνονται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχύουν οι γενικοί κανόνες.

9) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα δικαστικά τέλη στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι 1300 ευρώ. Το ελάχιστο κόστος στα κατώτερα δικαστήρια είναι περίπου 500 ευρώ, για το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο: 2000 ευρώ.

Σύμφωνα με το άρθρο 58 του νόμου 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), οι αμοιβές του δικηγόρου καθορίζονται ελεύθερα με γραπτή συμφωνία με τον πελάτη ή τον εκπρόσωπό του. Οι χρεώσεις των ειδικών εξαρτώνται από την περίπτωση και την ειδικευση που μπορεί κάποιος να χρειαστεί. Για πιο περίπλοκες περιπτώσεις, μπορεί να είναι 10000-30000 ευρώ. Για λιγότερο δύσκολες περιπτώσεις, το κόστος είναι χαμηλότερο. Οι αμοιβές του Δικηγόρου εξαρτώνται από την εξειδίκευση της υπόθεσης. Δεν υπάρχει προστασία κατά απαγορευτικών δαπανών.

1.2. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με τις διοικητικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για τη συμμόρφωση με την εθνική εκτελεστική νομοθεσία σχετικά με την οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΕΠΕ)[2]

1) Ποιοι είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που να εφαρμόζονται στην τομεακή νομοθεσία ή στη διαδικασία για οποιονδήποτε φορέα (άτομο και ΜΚΟ). Το άρθρο 24 του Συντάγματος (μετά την αναθεώρηση του 2001) υπογραμμίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα όλων». Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων έχει το δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον των διοικητικών αρχών και των δικαστηρίων προκειμένου να προστατεύσει το περιβάλλον εφόσον έχει έννομο συμφέρον σχετικά με την υπόθεσή του.

Κάθε άτομο σε περίπτωση διαφωνίας με τις διοικητικές αποφάσεις μπορεί να προσφύγει και να υποβάλει αίτηση θεραπείας ή ειδική διοικητική προσφυγή. Οι ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των διοικητικών αρχών.

Όσον αφορά στις ΜΚΟ, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ελληνικά δικαστήρια έκριναν ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει γενικά να περιγράφεται στον καταστατικό σκοπό των νομικών οντοτήτων χωρίς να είναι ο μόνος ή κυρίαρχος.

Στην Ελλάδα, το δικαστικό σύστημα ανταποκρίνεται επαρκώς στις αρχές της Σύμβασης του Άαρχους, καθώς διασφαλίζει δικαστική προστασία για περιβαλλοντικές υποθέσεις, ανεξάρτητα εάν η διαφορά αφορά πράξη ή παράλειψη που αμφισβητείται από άτομα ή ΜΚΟ και ανεξάρτητα εάν αφορά στην αποτροπή περιβαλλοντικής ζημίας ή την αποκατάσταση ζημιών ή αξίωση αποζημίωσης.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Όσον αφορά στη διοικητική επανεξέταση, η ενδικοφανής προσφυγή - που προβλέπεται από ειδική νομική διάταξη - δεν εξετάζει μόνο τη νομιμότητα, αλλά και την ουσία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη διαδικαστική και ουσιαστική νομιμότητα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις. Τα δικαστήρια δεν ελέγχουν πέρα από τις διοικητικές αποφάσεις. Υλικά ή τεχνικά ευρήματα, υπολογισμοί και τεχνικές αξιολογήσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών

διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Δεν υπάρχει καμία προϋπόθεση, εκτός εάν προβλέπεται ενδικοφανής προσφυγή. Σε αυτήν την περίπτωση, η προσφυγή διοικητικής επανεξέτασης πρέπει να υποβληθεί πριν από την κατάθεση δικαστικής προσφυγής.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας - να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Δεν είναι απαραίτητο να συμμετέχει κανείς στη δημόσια διαβούλευση, να κάνει σχόλια, να συμμετέχει σε ακρόαση κ.λπ. προκειμένου να παρίσταται ως διάδικος ενώπιον των δικαστηρίων. Οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το συνταγματικό τους δικαίωμα στο περιβάλλον απευθείας στις δικαστικές διαδικασίες ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη δημόσια διαβούλευση κ.λπ.

5) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Κατά τη διάρκεια της ειδικής διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, το δικαστήριο σε επείγουσες περιπτώσεις ή προκειμένου να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος, μπορεί να διατάξει προσωρινά μέτρα για την εξασφάλιση ή διατήρηση ενός δικαιώματος ή για τη ρύθμιση μιας κατάστασης και τη μεταβολή ή άρση αυτής. Το δικαίωμα μπορεί να υπόκειται σε όρο ή προθεσμία. Η διαταγή μπορεί επίσης να διαταχθεί κατά τη διάρκεια της δίκης σχετικά με την κύρια υπόθεση.

Εάν τα προσωρινά μέτρα έχουν διαταχθεί πριν από την προσφυγή για την κύρια υπόθεση, ο αιτών, εντός τριάντα ημερών από την απόφαση που διέταξε το προσωρινό μέτρο, μπορεί να προσφύγει για την κύρια υπόθεση, εκτός εάν το δικαστήριο όρισε κατά την κρίση του μεγαλύτερη περίοδο για κατάθεση της προσφυγής. Σε περίπτωση λήξης της προθεσμίας, το προσωρινό μέτρο αίρεται αυτόματα, εκτός εάν ο αιτών πέτυχε τη συνοπτική απόφαση.

Η εκτέλεση διοικητικής πράξης έως ότου δημοσιευθεί δικαστική απόφαση στον προσφεύγοντα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και συχνά ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προσωρινά μέτρα παρέχονται από τον διοικητικό δικαστή είτε με τη μορφή αναστολής εκτέλεσης της διοικητικής πράξης είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που ο δικαστής κρίνει κατάλληλο στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 52 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 σχετικά με περιβαλλοντικές διαφορές, οι οποίες κατεξοχήν ακυρώνονται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχύουν οι γενικοί κανόνες.

6) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα δικαστικά τέλη στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι τουλάχιστον 331 ευρώ. Το ελάχιστο κόστος στην κατώτερη δικαστική βαθμίδα είναι περίπου 200 ευρώ, για το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο: 500 ευρώ.

Σύμφωνα με άρθρο 58 του νόμου 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), οι αμοιβές του δικηγόρου καθορίζονται ελεύθερα με γραπτή συμφωνία με τον πελάτη ή τον εκπρόσωπό του. Οι χρεώσεις των ειδικών εξαρτώνται από την περίπτωση και την ειδικευση που μπορεί κάποιος να χρειαστεί. Για πιο περίπλοκες περιπτώσεις, μπορεί να είναι 10000-30000 ευρώ. Για λιγότερο δύσκολες περιπτώσεις, τα κόστη είναι χαμηλότερα. Η αμοιβή του Δικηγόρου εξαρτάται από την εξειδίκευση της υπόθεσης. Δεν υπάρχει προστασία κατά απαγορευτικών δαπανών.

1.3. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις σχετικά με τις διοικητικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται για τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις για τη συμμετοχή του κοινού σύμφωνα με το άρθρο 7 της σύμβασης του Aarhus όσον αφορά τα σχέδια και τα προγράμματα που δεν

υποβάλλονται στις διαδικασίες που προβλέπονται στην οδηγία 2001/42/ΕΚ για τη στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΕΠΕ)[3]

1) Ποιοι είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τις διαδικασίες για την έκδοση της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που να εφαρμόζονται στην τομεακή ή διαδικαστική νομοθεσία για οποιονδήποτε παράγοντα (άτομο και ΜΚΟ). Το άρθρο 24 του Συντάγματος (μετά την αναθεώρηση του 2001) υπογραμμίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα όλων». Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων έχει το δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον των διοικητικών αρχών και των δικαστηρίων προκειμένου να προστατεύσει το περιβάλλον εφόσον έχει έννομο συμφέρον σχετικά με την υπόθεσή του.

Κάθε άτομο σε περίπτωση διαφωνίας με τις διοικητικές αποφάσεις μπορεί να ασκήσει προσφυγή και να υποβάλει αίτηση θεραπείας ή ειδική διοικητική προσφυγή. Οι ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των διοικητικών αρχών.

Όσον αφορά τις ΜΚΟ, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ελληνικά δικαστήρια έκριναν ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει γενικά να περιγράφεται στον καταστατικό σκοπό των νομικών οντοτήτων χωρίς να είναι ο μόνος ή κυρίαρχος.

Στην Ελλάδα, το δικαστικό σύστημα αντιστοιχεί επαρκώς στις αρχές της Σύμβασης του Άαρχους, καθώς διασφαλίζει δικαστική προστασία για περιβαλλοντικές υποθέσεις, ανεξάρτητα εάν η διαφορά αφορά πράξη ή παράλειψη που αμφισβητείται από άτομα ή ΜΚΟ και ανεξάρτητα εάν αφορά στην αποτροπή περιβαλλοντικής ζημίας ή την αποκατάσταση ζημιών ή αξίωση αποζημίωσης.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Όσον αφορά στη διοικητική επανεξέταση, η ενδικοφανής προσφυγή - που προβλέπεται από ειδική νομική διάταξη - δεν εξετάζει μόνο τη νομιμότητα, αλλά και την ουσία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη διαδικαστική και ουσιαστική νομιμότητα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις. Τα δικαστήρια δεν ελέγχουν πέρα από τις διοικητικές αποφάσεις. Υλικά ή τεχνικά ευρήματα, υπολογισμοί και τεχνικές αξιολογήσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Δεν υπάρχει τέτοια προϋπόθεση, εκτός εάν προβλέπεται ενδικοφανής προσφυγή. Σε αυτήν την περίπτωση, η προσφυγή διοικητικής επανεξέτασης πρέπει να υποβληθεί πριν από την κατάθεση δικαστικής αγωγής.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας - να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Δεν είναι απαραίτητο να συμμετέχει κανείς στη δημόσια διαβούλευση, να κάνει σχόλια, να συμμετέχει σε ακρόαση κ.λπ. προκειμένου να παρίσταται ως διάδικος ενώπιον των δικαστηρίων. Οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το συνταγματικό τους δικαίωμα στο περιβάλλον απευθείας στις δικαστικές διαδικασίες ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη δημόσια διαβούλευση κ.λπ.

5) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Κατά τη διάρκεια της ειδικής διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, το δικαστήριο σε επείγουσες περιπτώσεις ή προκειμένου να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος, μπορεί να διατάξει προσωρινά μέτρα για την εξασφάλιση ή

διατήρηση ενός δικαιώματος ή για τη ρύθμιση μιας κατάστασης και τη μεταβολή ή άρση αυτής. Το δικαίωμα μπορεί να υπόκειται σε όρο ή προθεσμία. Η διαταγή μπορεί επίσης να διαταχθεί κατά τη διάρκεια της δίκης σχετικά με την κύρια υπόθεση.

Εάν τα προσωρινά μέτρα έχουν διαταχθεί πριν από την προσφυγή για την κύρια υπόθεση, ο αιτών, εντός τριάντα ημερών από την απόφαση που διέταξε το προσωρινό μέτρο, μπορεί να προσφύγει για την κύρια υπόθεση, εκτός εάν το δικαστήριο όρισε κατά την κρίση του μεγαλύτερη περίοδο για κατάθεση της προσφυγής. Σε περίπτωση λήξης της προθεσμίας, το προσωρινό μέτρο αίρεται αυτόματα, εκτός εάν ο αιτών πέτυχε τη συνοπτική απόφαση.

Η εκτέλεση διοικητικής πράξης έως ότου δημοσιευθεί δικαστική απόφαση στον προσφεύγοντα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και συχνά ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προσωρινά μέτρα παρέχονται από τον διοικητικό δικαστή είτε με τη μορφή αναστολής εκτέλεσης της διοικητικής πράξης είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που ο δικαστής κρίνει κατάλληλο στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 52 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 σχετικά με περιβαλλοντικές διαφορές, οι οποίες κατεξοχήν ακυρώνονται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχύουν οι γενικοί κανόνες.

6) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα δικαστικά τέλη στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι τουλάχιστον 331 ευρώ. Το ελάχιστο κόστος στην κατώτερη δικαστική βαθμίδα είναι περίπου 200 ευρώ, για το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο: 500 ευρώ.

Σύμφωνα με το άρθρο 58 του νόμου 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), η αμοιβή του δικηγόρου καθορίζεται ελεύθερα με γραπτή συμφωνία με τον πελάτη ή τον εκπρόσωπό του. Οι χρεώσεις των ειδικών εξαρτώνται από την περίπτωση και την ειδικευση που μπορεί κάποιος να χρειαστεί. Για πιο περίπλοκες περιπτώσεις, μπορεί να είναι 10000-30000 ευρώ. Για λιγότερο δύσκολες περιπτώσεις, τα τέλη είναι χαμηλότερα. Η αμοιβή του Δικηγόρου εξαρτάται από την εξειδίκευση της υπόθεσης. Δεν υπάρχει προστασία κατά απαγορευτικών δαπανών.

1.4. Αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις που αφορούν επίσης σχέδια και προγράμματα που πρέπει να καταρτίζονται σύμφωνα με την περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ[4]

1) Ποιοι είναι οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες δικαίου για τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με το περιεχόμενο του σχεδίου (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που να εφαρμόζονται στην τομεακή νομοθεσία ή στις διαδικασίες αναφορικά με τους φορείς (άτομο και ΜΚΟ). Το άρθρο 24 του Συντάγματος (μετά την αναθεώρηση του 2001) υπογραμμίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα όλων». Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων έχει το δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον των διοικητικών αρχών και των δικαστηρίων προκειμένου να προστατεύσει το περιβάλλον, εφόσον έχει έννομο συμφέρον σχετικά με την υπόθεσή του.

Κάθε άτομο σε περίπτωση διαφωνίας με τις διοικητικές αποφάσεις μπορεί να ασκήσει προσφυγή και να υποβάλει αίτηση θεραπείας ή ειδική διοικητική προσφυγή. Οι ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των διοικητικών αρχών.

Όσον αφορά στις ΜΚΟ, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ελληνικά δικαστήρια έκριναν ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει γενικά να περιγράφεται στον καταστατικό σκοπό των νομικών οντοτήτων χωρίς να είναι ο μόνος ή κυρίαρχος.

Στην Ελλάδα, το δικαστικό σύστημα ανταποκρίνεται επαρκώς στις αρχές της Σύμβασης του Άαρχους, καθώς διασφαλίζει δικαστική προστασία για περιβαλλοντικές υποθέσεις, ανεξάρτητα εάν η διαφορά αφορά πράξη ή παράλειψη που αμφισβητείται από άτομα ή ΜΚΟ και ανεξάρτητα εάν αφορά στην αποτροπή περιβαλλοντικής

ζημίας ή την αποκατάσταση ζημιών ή αξίωση αποζημίωσης.

2) Η μορφή με την οποία εγκρίνεται το σχέδιο ή το πρόγραμμα έχει αντίκτυπο όσον αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση (βλ. επίσης τμήμα 2.5 κατωτέρω).

Όχι, δεν κάνει καμία διαφορά.

3) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Όσον αφορά στη διοικητική επανεξέταση, η ενδικοφανής προσφυγή - που προβλέπεται από ειδική νομική διάταξη - δεν εξετάζει μόνο τη νομιμότητα, αλλά και την ουσία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη διαδικαστική και ουσιαστική νομιμότητα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις. Τα δικαστήρια δεν ελέγχουν πέρα από τις διοικητικές αποφάσεις. Υλικά ή τεχνικά ευρήματα, υπολογισμοί και τεχνικές αξιολογήσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

4) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Δεν υπάρχει τέτοια προϋπόθεση, εκτός εάν προβλέπεται ενδικοφανής προσφυγή. Σε αυτήν την περίπτωση, η προσφυγή διοικητικής επανεξέτασης πρέπει να υποβληθεί πριν από την κατάθεση δικαστικής προσφυγής.

5) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας - να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Δεν είναι απαραίτητο να συμμετέχει κάποιος στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης, να κάνει σχόλια, να συμμετέχει σε ακρόαση κ.λπ. προκειμένου να παραστεί ενώπιον των δικαστηρίων. Οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το συνταγματικό τους δικαίωμα στο περιβάλλον απευθείας στις δικαστικές διαδικασίες ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη δημόσια διαβούλευση κ.λπ.

6) Υπάρχουν ορισμένοι λόγοι/επιχειρήματα που αποκλείονται (δεν είναι αποδεκτά) κατά το στάδιο του δικαστικού ελέγχου;

Δεν υπάρχουν λόγοι αποκλεισμού.

7) Δίκαιος, ισότιμος χαρακτήρας - πώς εφαρμόζεται αυτό στην εθνική δικαιοδοσία;

Το άρθρο 4 παράγραφος 1 του Ελληνικού Συντάγματος υπογραμμίζει ότι οι Έλληνες πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, θεσπίζοντας την αρχή της ισότητας των όπλων μεταξύ των μερών. Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο επικυρώθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 53/1974, το οποίο ενισχύθηκε από το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 14 παράγραφος 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, που κυρώθηκε με το Ν. 2467/1997, αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα που έχει ενσωματωθεί στον ελληνικό νόμο, σύμφωνα με το άρθρο 28 παράγραφος 1 του Συντάγματος.

8) Πώς εφαρμόζεται η έννοια του «έγκαιρου» από την εθνική νομοθεσία;

Οι κυρώσεις κατά διοικητικών οργάνων για μη έγκαιρη απάντηση εφαρμόζονται σύμφωνα με τον Κώδικα Δημόσιων Υπαλλήλων (Νόμος 3528/2007). Όσον αφορά στις δικαστικές διαδικασίες για περιβαλλοντικές υποθέσεις, δεν προβλέπονται προθεσμίες από το νόμο τόσο για το δικαστήριο όσο και για τους διαδίκους,

9) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Κατά τη διάρκεια της ειδικής διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, το δικαστήριο σε επείγουσες περιπτώσεις ή προκειμένου να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος, μπορεί να διατάξει προσωρινά μέτρα για την εξασφάλιση ή διατήρηση ενός δικαιώματος ή για τη ρύθμιση μιας κατάστασης και τη μεταβολή ή άρση αυτής. Το δικαίωμα μπορεί να υπόκειται σε όρο ή προθεσμία. Η διαταγή μπορεί επίσης να διαταχθεί κατά τη διάρκεια της δίκης

σχετικά με την κύρια υπόθεση.

Εάν τα προσωρινά μέτρα έχουν διαταχθεί πριν από την προσφυγή για την κύρια υπόθεση, ο προσφεύγων, εντός τριάντα ημερών από την απόφαση που διέταξε το προσωρινό μέτρο, μπορεί να προσφύγει για την κύρια υπόθεση, εκτός εάν το δικαστήριο όρισε κατά την κρίση του μεγαλύτερη περίοδο για κατάθεση της προσφυγής. Σε περίπτωση λήξης της προθεσμίας, το προσωρινό μέτρο αίρεται αυτόματα, εκτός εάν ο αιτών πέτυχε τη συνοπτική απόφαση.

Η εκτέλεση μιας διοικητικής πράξης έως ότου δημοσιευθεί δικαστική απόφαση στον προσφεύγοντα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και συχνά ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προσωρινά μέτρα εκδίδονται από τον διοικητικό δικαστή είτε με τη μορφή αναστολής εκτέλεσης της διοικητικής πράξης είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που ο δικαστής κρίνει κατάλληλο στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 52 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 σχετικά με περιβαλλοντικές διαφορές, οι οποίες κατεξοχήν ακυρώνονται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχύουν οι γενικοί κανόνες.

10) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα δικαστικά τέλη στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι τουλάχιστον 331 ευρώ. Το ελάχιστο κόστος στην κατώτερη δικαστική βαθμίδα είναι περίπου 200 ευρώ, για το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο: 500 ευρώ.

Σύμφωνα με το άρθρο 58 του νόμου 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), η αμοιβή του δικηγόρου καθορίζεται ελεύθερα με γραπτή συμφωνία με τον πελάτη ή τον εκπρόσωπό του. Οι χρεώσεις των ειδικών εξαρτώνται από την περίπτωση και την ειδικευση που μπορεί κάποιος να χρειαστεί. Για πιο περίπλοκες περιπτώσεις, μπορεί να είναι 10000-30000 ευρώ. Για λιγότερο δύσκολες περιπτώσεις, τα κόστη είναι χαμηλότερα. Η αμοιβή του Δικηγόρου εξαρτάται από την εξειδίκευση της υπόθεσης. Δεν υπάρχει προστασία κατά απαγορευτικών δαπανών.

1.5. Εκτελεστικοί κανονισμοί και/ή γενικώς εφαρμοστέες νομικά δεσμευτικές κανονιστικές πράξεις που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ και των σχετικών κανονιστικών πράξεων της ΕΕ[5]

1) Ποιοι είναι οι εθνικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται ως προς τη νομιμοποίηση τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις ΜΚΟ που επιθυμούν να α) ζητήσουν τη διενέργεια διοικητικού ελέγχου και β) να προσφύγουν ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σε σχέση με τη διαδικασία για την έκδοση ή το περιεχόμενο της απόφασης ή την πράξη ή την παράλειψη της εθνικής κανονιστικής πράξης (και ιδίως για τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται και τυχόν προθεσμίες που ισχύουν για την υποβολή προσφυγής); Πόσο αποτελεσματικό είναι το επίπεδο πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια με βάση τη νομολογία του ΔΕΕ και οποιαδήποτε άλλη σχετική εθνική νομολογία;

Δεν υπάρχουν διαφορετικοί κανόνες που να εφαρμόζονται στην τομεακή νομοθεσία ή στις διαδικασίες για οποιονδήποτε φορέα (άτομο και ΜΚΟ). Το άρθρο 24 του Συντάγματος (μετά την αναθεώρηση του 2001) υπογραμμίζει ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα όλων». Αυτό σημαίνει ότι κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων έχει το δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον των διοικητικών αρχών και των δικαστηρίων προκειμένου να προστατεύσει το περιβάλλον, εφόσον έχει έννομο συμφέρον σχετικά με την υπόθεσή του.

Κάθε άτομο σε περίπτωση διαφωνίας με τις διοικητικές αποφάσεις μπορεί να ασκήσει προσφυγή και να υποβάλει αίτηση θεραπείας ή ειδική διοικητική προσφυγή. Οι ΜΚΟ μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των διοικητικών αρχών.

Όσον αφορά στις ΜΚΟ, στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ελληνικά δικαστήρια έκριναν ότι η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει γενικά να περιγράφεται στον καταστατικό σκοπό των νομικών οντοτήτων χωρίς να είναι ο μόνος ή κυρίαρχος.

Στην Ελλάδα, το δικαστικό σύστημα ανταποκρίνεται επαρκώς στις αρχές της Σύμβασης του Άαρχους, καθώς διασφαλίζει δικαστική προστασία για περιβαλλοντικές υποθέσεις, ανεξάρτητα εάν η διαφορά αφορά πράξη ή

παράλειψη που αμφισβητείται από άτομα ή ΜΚΟ και ανεξάρτητα εάν αφορά στην αποτροπή περιβαλλοντικής βλάβης ή την αποκατάσταση ζημιών ή αξίωση αποζημίωσης.

Το δικαίωμα στη δικαστική προστασία βασίζεται στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος.

Παρέχεται αποτελεσματική δικαστική προστασία:

α. στον τομέα του δημοσίου δικαίου, ιδίως του περιβαλλοντικού δικαίου, προκειμένου να ελέγχεται η εφαρμογή του από τον δικαστή και να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος

β. στον τομέα του ιδιωτικού δικαίου, με δυνατότητα προσφυγής στα αστικά δικαστήρια για την προστασία του χώρου διαβίωσης του ατόμου και της προσωπικής του περιουσίας από επιβλαβείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Ένα αποδεκτό ένδικο μέσο είναι εκείνο που πληροί όλες τις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης, κυρίως, ταυτόχρονα: ουσιαστικό, απευθύνεται στην κατάλληλη δικαιοδοσία και σε αρμόδιο δικαστήριο, εισάγεται βάσει της απαιτούμενης γραπτής προδικασίας. Εισάγεται από ένα μέρος που έχει ικανότητα διαδίκου και έχει άμεσο έννομο συμφέρον, δεν υπάρχει εκκρεμοδικία και δεν έρχεται σε αντίθεση με δεδικασμένο.

Γενικά, η προθεσμία για την κατάθεση προσφυγής είναι 60 ημέρες ξεκινώντας:

α) σε περίπτωση ρητής πράξης: από την κοινοποίησή της ή από αποδεδειγμένη πλήρη γνώση του περιεχομένου της

β) σε περίπτωση παράλειψης: από τη συντέλεσή της (άρθρο 66 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας)

Οι προθεσμίες εντός των οποίων κατατίθενται τα ένδικα μέσα σύμφωνα με τις ειδικές διατάξεις για αυτές, παρατείνονται κατά εξήντα (60) ημέρες στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποιος από τους διαδίκους διαμένει στο εξωτερικό.

Τέλος, ο πρόσφατος νόμος 4727/2020 για την Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) - Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις, καθώς και η νέα στρατηγική για την ψηφιακή δικαιοσύνη, η οποία στοχεύει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης ενισχύει σταδιακά την αποτελεσματικότητα του συστήματος, κύρια έκφανση της οποίας αποτελεί αναμφίβολα η ταχύτητα στην απονομή της, η δικαστική διαφάνεια μέσω ψηφιακών υπηρεσιών, η ανεξαρτησία της και τέλος, η ποιότητα. Επί μέρους στόχοι που τίθενται στο πλαίσιο της υλοποίησης αυτής της στρατηγικής είναι η ταχύτητα στην ολοκλήρωση των υποθέσεων, η βελτίωση της ποιότητας των αποφάσεων με σεβασμό στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και διαφάνεια για όλους (επιχειρήσεις, πολίτες, επαγγελματίες κ.ά.), η βελτίωση των συνθηκών για τους λειτουργούς της Δικαιοσύνης, αλλά και τους εμπλεκόμενους επαγγελματίες και πολίτες, η εμπέδωση, προάσπιση και διάχυση της «αξίας» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2) Ποιο είναι το πεδίο εφαρμογής του διοικητικού ελέγχου (κατά περίπτωση) και του δικαστικού ελέγχου (κατά περίπτωση); Καλύπτει τη νομιμότητα τόσο ως προς την ουσία όσο και ως προς τη διαδικασία;

Όσον αφορά στη διοικητική επανεξέταση, η ενδικοφανής προσφυγή - που προβλέπεται από ειδική νομική διάταξη - δεν εξετάζει μόνο τη νομιμότητα, αλλά και την ουσία της υπόθεσης. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν τη διαδικαστική και ουσιαστική νομιμότητα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις. Τα δικαστήρια δεν ελέγχουν πέρα από τις διοικητικές αποφάσεις. Υλικά ή τεχνικά ευρήματα, υπολογισμοί και τεχνικές αξιολογήσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων.

3) Πριν από την προσφυγή ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει απαίτηση για εξάντληση των διαδικασιών διοικητικής προσφυγής πριν από την άσκηση δικαστικής προσφυγής;

Δεν υπάρχει τέτοια προϋπόθεση, εκτός εάν προβλέπεται ενδικοφανής προσφυγή. Σε αυτήν την περίπτωση, η διοικητική προσφυγή πρέπει να υποβληθεί πριν από την κατάθεση δικαστικής προσφυγής.

4) Προκειμένου να έχει κάποιος νομιμοποίηση ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είναι απαραίτητο να

συμμετάσχει στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης της διοικητικής διαδικασίας - να υποβάλει παρατηρήσεις, να συμμετάσχει σε ακρόαση κ.λπ.;

Δεν είναι απαραίτητο να συμμετέχει κάποιος στη φάση της δημόσιας διαβούλευσης, να κάνει σχόλια, να συμμετέχει σε ακρόαση κ.λπ. προκειμένου να παραστεί ενώπιον των δικαστηρίων. Οι πολίτες μπορούν να επικαλεστούν το συνταγματικό τους δικαίωμα στο περιβάλλον απευθείας στις δικαστικές διαδικασίες ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη δημόσια διαβούλευση κ.λπ.

5) Υπάρχει η δυνατότητα άσκησης ασφαλιστικών μέτρων; Εάν ναι, ποιες είναι οι διαδικαστικές απαιτήσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκησή τους; Υπάρχουν ειδικοί κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε τομέα πέραν των γενικών εθνικών διατάξεων;

Κατά τη διάρκεια της ειδικής διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων, το δικαστήριο σε επείγουσες υποθέσεις ή προκειμένου να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος, μπορεί να διατάξει προσωρινά μέτρα για την διασφάλιση ή τη διατήρηση ενός δικαιώματος ή για τη ρύθμιση μιας κατάστασης και για τη μεταβολή ή άρση αυτής. Το δικαίωμα μπορεί να υπόκειται σε όρο ή προθεσμία. Η διαταγή μπορεί επίσης να διαταχθεί κατά τη διάρκεια της δίκης σχετικά με την κύρια υπόθεση.

Εάν τα προσωρινά μέτρα έχουν διαταχθεί πριν από την προσφυγή για την κύρια υπόθεση, ο αιτών, εντός τριάντα ημερών από την απόφαση που διέταξε το προσωρινό μέτρο, μπορεί να ασκήσει προσφυγή για την κύρια υπόθεση, εκτός εάν το δικαστήριο όρισε κατά την κρίση του μεγαλύτερη περίοδο για κατάθεση της προσφυγής. Σε περίπτωση λήξης της προθεσμίας, το προσωρινό μέτρο αίρεται αυτόματα, εκτός εάν ο αιτών πέτυχε τη συνοπτική απόφαση.

Η εκτέλεση διοικητικής πράξης έως ότου δημοσιευθεί δικαστική απόφαση στον αιτούντα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές και συχνά ανεπανόρθωτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προσωρινά μέτρα παρέχονται από τον διοικητικό δικαστή είτε με τη μορφή αναστολής εκτέλεσης της διοικητικής πράξης είτε με οποιοδήποτε άλλο τρόπο που ο δικαστής κρίνει κατάλληλο στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 52 του προεδρικού διατάγματος 18/1989 σχετικά με περιβαλλοντικές διαφορές, οι οποίες κατ' αρχήν ακυρώνονται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχύουν οι γενικοί κανόνες.

6) Ποιοι είναι οι κανόνες κόστους για την άσκηση προσφυγής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σ' αυτούς τους τομείς; Ποιες είναι πιθανές συνέπειες σε περίπτωση που κάποιος ηττηθεί σε δίκη; Ποιες είναι οι διασφαλίσεις έναντι του απαγορευτικού κόστους; Οι εν λόγω διασφαλίσεις περιλαμβάνουν ρητή αναφορά στη νομοθεσία σε σχέση με απαίτηση το κόστος να μην είναι απαγορευτικό;

Τα δικαστικά τέλη στο Συμβούλιο της Επικρατείας είναι τουλάχιστον 331 ευρώ. Το ελάχιστο κόστος στα κατώτερα δικαστήρια είναι περίπου 200 ευρώ, για το Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο: 500 ευρώ.

Σύμφωνα με το άρθρο. 58 του νόμου 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), η αμοιβή του δικηγόρου καθορίζεται ελεύθερα με γραπτή συμφωνία με τον πελάτη ή τον εκπρόσωπό του. Οι χρεώσεις των ειδικών εξαρτώνται από την περίπτωση και την ειδικευση που μπορεί κάποιος να χρειαστεί. Για πιο περίπλοκες περιπτώσεις, μπορεί να είναι 10000-30000 ευρώ. Για λιγότερο δύσκολες περιπτώσεις, τα τέλη είναι χαμηλότερα. Η αμοιβή του Δικηγόρου εξαρτάται από την εξειδίκευση της υπόθεσης. Δεν υπάρχει προστασία κατά απαγορευτικών δαπανών.

7) Είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής ενώπιον εθνικού δικαστηρίου σχετικά με οποιαδήποτε συναφή κανονιστική πράξη της ΕΕ προκειμένου να εξεταστεί η εγκυρότητα δυνάμει του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ και, εάν ναι, με ποιον τρόπο;^[6]

Καθώς το άρθρο 267 ΣΛΕΕ ορίζει ότι τα δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε περαιτέρω ένδικα μέσα πρέπει να υποβάλλουν αίτηση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για την έκδοση προδικαστικής απόφασης, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, το Συμβούλιο της Επικρατείας, οφείλει να υποβάλλει αίτηση, εάν στην υπόθεση τίθεται ζήτημα ερμηνείας του ευρωπαϊκού δικαίου (π.χ. βλ. υπόθεση C-81/15). Για τα πρωτοβάθμια δικαστήρια, εάν προκύψει ένα τέτοιο ζήτημα [ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ], το δικαστήριο μπορεί, εάν κρίνει ότι η απόφαση επί του θέματος είναι απαραίτητη για την έκδοση της δικής του απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, για να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού (βλ. υπόθεση C-689/18: Διάταξη του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 7ης Μαρτίου 2019 (αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης από το Διοικητικό Πρωτοδικείο Πατρών, Ελλάδα) - ΧΤ κατά Ελληνικού Δημοσίου).

[1] Αυτή η κατηγορία υποθέσεων αντικατοπτρίζει την πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ, όπως: *Protect C-664/15* (EU:C:2017:987), υπόθεση της σλοβακικής καφέ αρκούδας *C-240/09* (EU:C:2011:125), όπως περιγράφεται στην [ανακοίνωση C/2017/2616](#) της Επιτροπής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, *EE C 275* της 18.8.2017, σ. 1.

[2] Η οδηγία για τη ΣΕΠΕ αφορά τα σχέδια και τα προγράμματα. Τα τελευταία καλύπτονται επίσης από το άρθρο 7 και το άρθρο 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus.

[3] Βλ. πορίσματα στην ανακοίνωση αριθ. [ACCC/C/2010/54](#) για παράδειγμα σχεδίου που δεν υποβλήθηκε σε ΣΕΠΕ αλλά υπόκειται στις απαιτήσεις για τη συμμετοχή του κοινού σύμφωνα με το άρθρο 7 της σύμβασης του Aarhus.

[4] Αυτές οι αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τόσο του άρθρου 7 όσο και του άρθρου 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus. Βλ. επίσης τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως την υπόθεση *C-237/97, Janesek* και υποθέσεις όπως οι *Boxus* και *Solvay C-128/09-C-131/09* και *C-182/10*, όπως αναφέρονται στην ανακοίνωση [C/2017/2616](#) της Επιτροπής σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα.

[5] Οι πράξεις αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 και του άρθρου 9 παράγραφος 3 της σύμβασης του Aarhus. Ένα παράδειγμα τέτοιας πράξης αφορά την απόφαση της εθνικής διοίκησης που περιλαμβάνεται στην υπόθεση *C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap*, [ECLI:EU:C:2017:774](#)

[6] Για παράδειγμα τέτοιας προδικαστικής απόφασης, βλ. την υπόθεση *C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap*, [ECLI:EU:C:2017:774](#)

■ Τελευταία επικαιροποίηση: 28/07/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.